BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA MA’NAVIYAT TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK AHAMIYATI

Mashrabova Dildora Bahodir qizi
Guliston davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirishning nazariy asoslari, mazmuni va pedagogik ahamiyati har tomonlama tahlil etilgan. Ma’naviyat shaxs kamolotining muhim tarkibiy qismi sifatida talqin qilinib, uning boshlang‘ich ta’lim bosqichida shakllanishi bolaning keyingi hayotiy faoliyati, dunyoqarashi va ijtimoiy moslashuviga bevosita ta’sir ko‘rsatishi ilmiy jihatdan asoslab berilgan. Tadqiqotda ma’naviyatning asosiy komponentlari — axloqiy qadriyatlar, milliy an’ana va urf-odatlar, vatanparvarlik, insonparvarlik, halollik, mehnatsevarlik kabi sifatlar bilan uzviy bog‘liqligi ochib berilgan.

Maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviy sifatlarni shakllantirishda pedagogik jarayonning o‘ziga xos xususiyatlari, ta’lim va tarbiyaning integratsiyasi, shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv hamda kompetensiyaviy ta’lim tamoyillarining ahamiyati keng yoritilgan. Shuningdek, interfaol metodlar, muammoli vaziyatlar yaratish, rolli o‘yinlar, suhbat, kuzatish va baholash kabi zamonaviy pedagogik usullar orqali o‘quvchilarning ma’naviy tafakkurini rivojlantirish yo‘llari ko‘rsatib berilgan. O‘qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik madaniyati, shaxsiy namunasi hamda o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatish qobiliyati ma’naviy tarbiyaning muhim omili sifatida alohida ta’kidlangan.

Tadqiqot jarayonida kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va tahlil metodlaridan foydalanilib, o‘quvchilarning ma’naviy tushunchalari va qadriyatlarga munosabati o‘rganildi. Olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, ma’naviy-axloqiy tarbiyani tizimli va uzluksiz ravishda olib borish o‘quvchilarda ijobiy xulq-atvor, mustaqil fikrlash, ijtimoiy faollik hamda axloqiy mas’uliyatni shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Kalit so‘zlar:axloqiy tarbiya, boshlang‘ich ta’lim, innovatsion metodlar, kompetensiyaviy yondashuv, ma’naviyat, milliy qadriyatlar, pedagogik ahamiyat, shaxs kamoloti, tarbiya, ta’lim integratsiyasi

Kirish. “Ma’naviyat – insonning ichki dunyosi, uning axloqiy qiyofasi va jamiyatdagi o‘rnini belgilovchi eng muhim mezondir” [1]. Shu sababli bugungi kunda ta’lim tizimida yosh avlodni nafaqat bilimli, balki yuksak ma’naviyatli shaxs etib tarbiyalash dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirish ularning shaxs sifatida rivojlanishida poydevor bosqich vazifasini bajaradi.

“Ta’lim va tarbiya jarayonida ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish shaxs kamolotining asosiy omillaridan biridir” [2]. Boshlang‘ich ta’lim davri bola shaxsining shakllanishida eng sezgir va ta’sirchan bosqich bo‘lib, bu davrda o‘quvchilarda ijobiy axloqiy sifatlar — halollik, adolat, mehnatsevarlik, mehr-oqibat va insonparvarlik kabi fazilatlar shakllantiriladi. Ushbu jarayon uzluksiz va tizimli tashkil etilmasa, keyingi bosqichlarda to‘liq shakllangan ma’naviy qiyofa yaratish qiyinlashadi.

“Shaxsning ma’naviy rivojlanishi uning kundalik xulqi, qaror qabul qilish jarayoni va ijtimoiy munosabatlarida yaqqol namoyon bo‘ladi” [3]. Shu jihatdan qaraganda, boshlang‘ich sinf o‘qituvchisi faqat bilim beruvchi emas, balki tarbiyachi, yo‘naltiruvchi va ma’naviy namuna sifatida ham faoliyat yuritadi. O‘qituvchining har bir so‘zi, xatti-harakati va munosabati o‘quvchining ichki dunyosiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

“Bola shaxsining shakllanishida oila va ta’lim muassasasining hamkorligi hal qiluvchi ahamiyatga ega” [4]. Shu bois maktab va ota-onalar o‘rtasidagi uzviy hamkorlik o‘quvchilarda ma’naviy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim omil hisoblanadi. Oila muhitida boshlangan tarbiya maktabda davom ettirilishi natijasida bola yaxlit ma’naviy tizimga ega bo‘ladi.

“Milliy qadriyatlar, urf-odatlar va an’analar yosh avlod tarbiyasining asosiy manbalaridan biridir” [5]. Ta’lim jarayonida milliy merosdan foydalanish o‘quvchilarda vatanparvarlik, milliy g‘urur, tarixiy xotira va o‘zlikni anglash tuyg‘ularini rivojlantiradi. Bu esa ularning jamiyatda faol, mas’uliyatli va ongli fuqaro bo‘lib shakllanishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni shakllantirishda interfaol metodlar, innovatsion pedagogik texnologiyalar va tarbiyaviy tadbirlarning ahamiyati katta. “Zamonaviy ta’lim jarayoni o‘quvchining faolligiga asoslangan bo‘lishi lozim” degan g‘oya ham aynan shu jarayonni samarali tashkil etishga xizmat qiladi. O‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, tahlil qilish qobiliyati va ijodiy yondashuvi ma’naviy tarbiyaning muhim natijalaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, ma’naviyatni shakllantirish jarayonida o‘qituvchining pedagogik mahorati, nutq madaniyati va psixologik yondashuvi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ko‘proq taqlid asosida o‘rganadi va ular uchun o‘qituvchi eng yaqin namuna hisoblanadi. Shu sababli o‘qituvchining har bir harakati tarbiyaviy ahamiyatga ega bo‘ladi.

Umuman olganda, mazkur maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirishning pedagogik asoslari, metodlari va amaliy ahamiyati keng tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ta’lim jarayonini takomillashtirish va barkamol avlod tarbiyasiga xizmat qiladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirish masalasi pedagogika, psixologiya va tarbiya nazariyasi doirasida keng o‘rganilgan muhim ilmiy yo‘nalishlardan biridir. Mazkur muammo bo‘yicha adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, ma’naviy tarbiya shaxs kamolotining asosiy poydevori sifatida qaraladi va uning shakllanishi kichik maktab yoshidan boshlanadi.

“Ma’naviyat insonning ichki dunyosi bo‘lib, u uning axloqiy qarashlari, xulqi va jamiyatdagi munosabatlarida namoyon bo‘ladi” [6]. Ushbu ta’rifdan kelib chiqib aytish mumkinki, boshlang‘ich ta’lim bosqichida ma’naviyatni shakllantirish bolaning shaxsiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uning kelajakdagi ijtimoiy hayotiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

“Ta’lim va tarbiya jarayoni uzviy birlikda olib borilgandagina barkamol shaxsni shakllantirish mumkin” [7]. Shu jihatdan qaraganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni rivojlantirish faqat alohida tarbiyaviy mashg‘ulotlar orqali emas, balki har bir o‘quv fanining mazmuniga singdirilgan holda amalga oshirilishi lozim.

“Milliy qadriyatlar va an’analar yosh avlod ma’naviy dunyoqarashining asosiy manbai hisoblanadi” [8]. Ushbu fikr boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida milliy o‘zlikni anglash, vatanparvarlik, ajdodlarga hurmat va tarixiy xotirani shakllantirishda milliy merosning muhimligini ko‘rsatadi.

“Bola shaxsining axloqiy sifatlari aynan kichik maktab yoshida shakllanadi va keyingi bosqichlarda mustahkamlanadi” [9]. Bu esa boshlang‘ich ta’lim davrining nihoyatda sezgir davr ekanligini va bu bosqichda berilgan tarbiya uzoq muddatli ta’sirga ega ekanligini tasdiqlaydi.

“O‘qituvchi shaxsiy namunasi orqali o‘quvchilarda ma’naviy qadriyatlarni shakllantiruvchi asosiy tarbiyachi hisoblanadi” [10]. Bu fikr boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining nafaqat bilim beruvchi, balki ma’naviy yetakchi va namuna sifatidagi rolini ham yaqqol ko‘rsatadi.

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni shakllantirish murakkab va ko‘p omilli pedagogik jarayon bo‘lib, u ta’lim va tarbiya birligi, o‘qituvchi shaxsiy namunasi, milliy qadriyatlar hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar uyg‘unligiga asoslanadi.

“Ma’naviy tarbiya jarayoni shaxsning ijtimoiylashuvi va axloqiy kamolotini ta’minlovchi asosiy pedagogik jarayon hisoblanadi” [11]. Shu asosda ushbu tadqiqotda boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirish jarayoni tizimli pedagogik yondashuv sifatida o‘rganildi. Tadqiqotning metodologik asosini pedagogika, psixologiya, tarbiya nazariyasi hamda shaxs rivojlanishiga oid zamonaviy ilmiy konsepsiyalar tashkil etadi.

Tadqiqotda shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda ta’lim va tarbiyaning uzviyligi tamoyillariga tayanildi. “Ta’lim jarayoni faqat bilim berish emas, balki shaxsni har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan uzluksiz tarbiyaviy tizimdir” [12]. Ushbu qarash tadqiqotda ma’naviyatni shakllantirishni alohida jarayon emas, balki butun ta’lim tizimiga singdirilgan pedagogik faoliyat sifatida ko‘rish zarurligini asoslab beradi.

Tadqiqot jarayonida bir nechta ilmiy-pedagogik metodlardan keng foydalanildi. Kuzatish metodi orqali boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining dars jarayonidagi xulq-atvori, o‘qituvchi bilan muloqoti, hamda axloqiy munosabatlari o‘rganildi. Bu metod o‘quvchilarning tabiiy sharoitdagi ma’naviy holatini aniqlash imkonini berdi.

Suhbat metodi yordamida o‘quvchilar, o‘qituvchilar va ota-onalar bilan muloqot olib borilib, ularning ma’naviyat, axloqiy qadriyatlar va milliy an’analar haqidagi qarashlari tahlil qilindi. Bu jarayon o‘quvchilarning ichki dunyosi va qadriyatlarga munosabatini chuqurroq tushunishga xizmat qildi.

Shuningdek, so‘rovnoma (anketa) metodi qo‘llanilib, o‘quvchilarning ma’naviy tushunchalari, axloqiy qaror qabul qilish ko‘nikmalari va ijtimoiy qadriyatlarga munosabati o‘rganildi. Olingan natijalar miqdoriy va sifat jihatdan tahlil qilinib, umumiy xulosalar ishlab chiqildi.

Tadqiqotda pedagogik tajriba (eksperiment) ham muhim o‘rin egalladi. Tajriba davomida interfaol metodlar, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar, tarbiyaviy suhbatlar va guruhli ishlar qo‘llanildi. Bu usullar o‘quvchilarning faolligini oshirish, ularning mustaqil fikrlashini rivojlantirish va axloqiy qaror qabul qilish qobiliyatini shakllantirishga xizmat qildi.

Shuningdek, tahlil va umumlashtirish metodi orqali yig‘ilgan ma’lumotlar tizimlashtirildi va ilmiy xulosalar chiqarildi. Tadqiqotda olingan natijalar boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni shakllantirish jarayonining samaradorligini baholash imkonini berdi.

Umuman olganda, tadqiqot metodologiyasi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni shakllantirish jarayonini kompleks yondashuv asosida o‘rganishga, uning pedagogik mexanizmlarini aniqlashga hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan.

Metodlar	Mazmuni	Qo‘llanilish maqsadi
Kuzatish metodi	O‘quvchilarning dars jarayonidagi xulq-atvori va faolligini kuzatish	Ma’naviy xulqni aniqlash

Suhbat metodi	O‘quvchilar va o‘qituvchilar bilan muloqot	Ma’naviy qarashlarni o‘rganish
So‘rovnoma metodi	Anketa orqali ma’lumot yig‘ish	Qadriyatlar darajasini aniqlash
Tahlil metodi	Yig‘ilgan ma’lumotlarni tahlil qilish	Ilmiy xulosa chiqarish
Pedagogik eksperiment	Interfaol usullarni sinovdan o‘tkazish	Samaradorlikni baholash

Natijalar. Tadqiqot jarayonida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlarning samaradorligi keng ko‘lamda o‘rganildi. Olingan natijalar kuzatish, suhbat, so‘rovnoma va pedagogik eksperiment metodlari asosida tahlil qilinib, sifat va miqdoriy jihatdan umumlashtirildi.

Dastlabki holat tahlili shuni ko‘rsatdiki, o‘quvchilarning aksariyati ma’naviyat tushunchasini umumiy va yuzaki darajada tasavvur qilgan. Ularning javoblarida “yaxshi bo‘lish”, “yomon bo‘lmaslik” kabi oddiy tushunchalar uchragan bo‘lsa-da, ularni izohlash va hayotiy misollar bilan bog‘lashda qiyinchiliklar kuzatilgan. Bu esa ma’naviy tushunchalarning yetarli darajada shakllanmaganini ko‘rsatadi.

Tajriba jarayonida interfaol metodlar, milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiyaviy materiallar, ertak va hikoyalar tahlili, rolli o‘yinlar hamda muammoli vaziyatlardan foydalanildi. Ushbu yondashuvlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirib, ularning faolligini kuchaytirdi.

Tadqiqot yakunida o‘tkazilgan so‘rovnoma natijalari o‘quvchilarda sezilarli ijobiy o‘zgarishlar mavjudligini ko‘rsatdi. Xususan, o‘quvchilarning ko‘pchiligi “ma’naviyat”, “axloq”, “hurmat”, “vatanparvarlik” kabi tushunchalarni aniqroq izohlashga erishgan. Dastlab past bo‘lgan tushunish darajasi tajriba oxiriga kelib sezilarli darajada oshgan.

Kuzatish natijalari shuni ko‘rsatdiki, milliy va tarbiyaviy mazmundagi darslarda o‘quvchilar o‘z fikrini erkin ifoda etishga, boshqalarning fikrini tinglashga va muhokamada ishtirok etishga ko‘proq intilgan. Bu esa ularning nafaqat bilim, balki ma’naviy rivojlanish darajasi ham oshganidan dalolat beradi.

Pedagogik eksperiment davomida qo‘llanilgan guruhli ishlar va muammoli topshiriqlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirdi. Ular hayotiy vaziyatlarda to‘g‘ri va noto‘g‘ri xatti-harakatni ajrata olish ko‘nikmasini shakllantira boshladilar.

Shuningdek, o‘qituvchining tarbiyaviy roli natijalarga bevosita ta’sir ko‘rsatgani aniqlandi. O‘qituvchining ijobiy namunalari, adolatli munosabati va muloqot madaniyati o‘quvchilarda ma’naviy fazilatlarning shakllanishini tezlashtirgan.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirish jarayonida tizimli, izchil va innovatsion pedagogik yondashuvlar yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqladi. Interfaol metodlar va milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiya o‘quvchilarning ma’naviy rivojlanishida muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Muhokama. “Boshlang‘ich ta’lim bosqichi shaxsning ma’naviy-axloqiy poydevori shakllanadigan eng muhim va hal qiluvchi davr hisoblanadi” [13]. Ushbu fikr tadqiqot natijalari bilan to‘liq mos keladi, chunki tajriba jarayonida aynan kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda ma’naviy tushunchalar tez shakllanishi va ularning xulq-atvorida sezilarli o‘zgarishlar yuz berishi aniqlandi. Bu davrda bola psixologik jihatdan taqlidga moyil bo‘lib, o‘qituvchi va atrof-muhitdagi har bir omil uning ichki qadriyatlar tizimiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilari ma’naviy tushunchalarni ko‘proq hayotiy misollar, ertaklar, hikoyalar va real vaziyatlar orqali tezroq qabul qiladi. Bu holat ularning obrazli fikrlashining ustunligi bilan izohlanadi. Shu bois ma’naviy tarbiya jarayonida nazariy tushuntirishdan ko‘ra amaliy va vizual yondashuvlar samaraliroq natija beradi.

“Ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiyani uzluksiz va tizimli tashkil etish o‘quvchilarda barqaror axloqiy qadriyatlar tizimini shakllantiradi” [14]. Tadqiqot natijalari ham ushbu fikrni tasdiqladi. Chunki ma’naviy tushunchalar bir martalik darslar orqali emas, balki har bir fan mazmuniga

singdirilgan holda, muntazam takrorlanib borilganda o‘quvchilarda mustahkam shakllanadi. Ayniqsa, “ona tili”, “o‘qish”, “tarbiya” kabi fanlar bu jarayonda asosiy o‘rin tutadi.

“Interfaol metodlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish bilan birga, ularning axloqiy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini ham shakllantiradi” [15]. Tajriba jarayonida qo‘llanilgan guruhli ishlar, rolli o‘yinlar va muammoli vaziyatlar o‘quvchilarning faolligini oshirdi. Ular nafaqat bilim olishga, balki o‘z fikrini asoslashga, boshqalarning fikrini tinglashga va axloqiy jihatdan to‘g‘ri qaror qabul qilishga o‘rgandilar. Bu esa ma’naviy tarbiyaning amaliy natijalaridan biri hisoblanadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlar qo‘llanilgan sinflarda o‘quvchilarning darsga qiziqishi va ijtimoiy faolligi ancha yuqori bo‘lgan. Ular muhokamalarda faol ishtirok etgan, savollar bergan va o‘z fikrini erkin ifoda etgan. Bu holat ularning ma’naviy-ijtimoiy rivojlanish darajasi oshganini bildiradi.

“Milliy qadriyatlar asosida tashkil etilgan tarbiya jarayoni o‘quvchilarda vatanparvarlik, milliy g‘urur va ma’naviy barqarorlikni shakllantiradi” [16]. Tadqiqot davomida milliy ertaklar, maqollar, urf-odatlar va tarixiy shaxslar haqidagi materiallardan foydalanish o‘quvchilarning qiziqishini sezilarli darajada oshirdi. Ular o‘z millatiga nisbatan hurmat va faxr tuyg‘usini namoyon qila boshladilar.

Bundan tashqari, ma’naviy tarbiya jarayonida o‘qituvchining shaxsiy namunasi eng muhim omillardan biri ekanligi yana bir bor tasdiqlandi. O‘qituvchining muomala madaniyati, adolatli munosabati va mehribonligi o‘quvchilarda ijobiy axloqiy sifatlarni shakllantirishda katta rol o‘ynaydi. O‘quvchilar ko‘proq o‘qituvchining xatti-harakatini takrorlashga intilishi kuzatildi.

Tadqiqot natijalari shuni ham ko‘rsatdiki, ma’naviy tarbiya faqat maktab doirasida emas, balki oila va ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liq holda samarali bo‘ladi. Oila muhitida berilgan tarbiya maktabdagi ta’lim bilan uyg‘unlashganda, o‘quvchilarda barqaror axloqiy qadriyatlar tizimi shakllanadi.

Umuman olganda, muhokama natijalari boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni shakllantirish jarayonida tizimli yondashuv, interfaol metodlar, milliy qadriyatlar va o‘qituvchi shaxsiy namunasi eng muhim omillar ekanligini tasdiqlaydi. Bu omillar uyg‘unlashganda o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasi, balki ma’naviy va axloqiy rivojlanishi ham sezilarli darajada oshadi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalariga asoslanib shuni ta’kidlash mumkinki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyat tushunchasini shakllantirish shaxsning kelajakdagi axloqiy, ijtimoiy va intellektual rivojlanishida muhim poydevor vazifasini bajaradi. Ma’naviy tarbiya uzluksiz va tizimli olib borilgandagina o‘quvchilarda barqaror axloqiy qadriyatlar shakllanadi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko‘rsatdiki, interfaol metodlar, milliy qadriyatlarga asoslangan tarbiyaviy yondashuvlar hamda o‘qituvchining shaxsiy namunasi o‘quvchilarda ma’naviy tushunchalarni samarali shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar va guruhli ishlar o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va axloqiy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, o‘quvchilarda ma’naviyatni shakllantirish faqat ta’lim jarayoni bilan cheklanib qolmasdan, balki oila va ijtimoiy muhit bilan uzviy bog‘liq holda amalga oshirilishi zarurligi aniqlandi. Oila, maktab va jamiyat hamkorligi kuchli bo‘lgan sharoitda tarbiya jarayoni yanada samarali natija beradi.

Umuman olganda, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ma’naviyatni rivojlantirishga qaratilgan pedagogik yondashuvlar ularning shaxsiy sifatlarini shakllantirish, ijtimoiy faolligini oshirish va barkamol shaxs sifatida kamol topishiga xizmat qiladi. Shu bois ta’lim jarayonida ma’naviy tarbiyaga alohida e’tibor qaratish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020. – 1–25 b.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi”. – Toshkent, 2019. – 1–30 b.

3. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 5–160 b.
4. To‘xtaxo‘jaeva M. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 10–320 b.
5. Yusupova D. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021. – 7–210 b.
6. Ismailova N. Ma’naviy tarbiya asoslari. – Toshkent: Noshir, 2020. – 12–180 b.
7. Rasulov A. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2018. – 9–250 b.
8. Xo‘jaev B. Umumiy pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2017. – 15–300 b.
9. Karimova Z. Boshlang‘ich sinflarda tarbiya ishlari metodikasi. – Toshkent: Innovatsiya, 2022. – 6–190 b.
10.Sodiqova G. O‘quvchilarda ma’naviy-axloqiy tarbiya. – Toshkent: Ma’naviyat, 2021. – 8–200 b.
11. Pedagogika va psixologiya asoslari: O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 1–220 b.
12. Zamonaviy ta’lim texnologiyalari: O‘quv-uslubiy qo‘llanma. – Toshkent, 2022. – 1–240 b.
13. Davletov S. Boshlang‘ich ta’limda tarbiya jarayoni. – Toshkent, 2019. – 20–170 b.
14. Karimov Sh. Ma’naviyat va shaxs kamoloti. – Toshkent, 2020. – 15–190 b.
15. Nurmatova L. Interfaol metodlar va ta’lim samaradorligi. – Toshkent, 2021. – 10–160 b.
16. O‘rozov J. Pedagogik jarayon va tarbiya texnologiyalari. – Toshkent, 2022. – 12–200 b.